

nationale ombudsman

Rapport

De minister van Justitie en Veiligheid stelt zich onvoldoende de-escalerend op

Oordeel

Op basis van het onderzoek vindt de Nationale ombudsman de klacht over de minister van Justitie en Veiligheid gegrond.

Aanleiding

Burgers en dierenrechtenorganisaties (hierna: verzoekers) klagen bij de ombudsman over de voormalige minister van Justitie en Veiligheid (hierna: de minister). Het gaat hierbij om de opstelling en uitlatingen van de minister op 25 november 2019 tijdens de Algemene Ledenvergadering van de Producenten Organisatie Varkenshouderij. De minister was gastspreker tijdens de vergadering. Een journalist deed via Twitter verslag van dit bezoek van de minister. Op basis van dit verslag stellen verzoekers dat de minister zich vooringenomen heeft opgesteld, dat hij dierenactivisten heeft gestigmatiseerd en dat hij geweld tegen dierenactivisten heeft vergoelijkt. Verzoekers hebben hierover eerst geklaagd bij het ministerie van Justitie en Veiligheid. Tijdens de klachtbehandeling door dit ministerie is een deel van verzoekers klachten gegrond verklaard. Vervolgens hebben verzoekers de Nationale ombudsman benaderd. Het onderzoek van de ombudsman richt zich op de volgende klachten.

Klachten

Verzoekers klagen over de wijze waarop de minister van Justitie en Veiligheid zich heeft opgesteld en uitgelaten tijdens een Algemene Ledenvergadering van de Producenten Organisatie Varkenshouderij op 25 november 2019. Volgens verzoekers heeft de minister zich hierbij niet onafhankelijk opgesteld, heeft hij verzoekers met zijn uitlatingen in gevaar gebracht en heeft hij verzoekers gestigmatiseerd.

Ook klagen verzoekers over de interne klachtbehandeling. Bij die klachtbehandeling is de factsheet 'dierenrechtenacties in de agrarische sector'¹ betrokken. Verzoekers stellen dat zij ten onrechte niet de kans hebben gehad om te reageren op de factsheet.

Uit eigen beweging onderzoekt de Nationale ombudsman de gevolgde procedure tijdens de interne klachtbehandeling.

Bevindingen ten aanzien van de uitlatingen

Uitlatingen

Verzoekers klagen met name over de volgende uitlatingen die de minister volgens hen heeft gedaan:

- Gooi auto's niet meer om, zoals in Boxtel gebeurde, maar laad de auto's van activisten op een platte kar en neem ze mee. Dan heb je meteen de kentekens en mogen ze de auto zelf komen ophalen. Weten we ook precies wie het zijn.
- Met een hogedrukspuit mag je een activist wel verjagen. Activisten moet je niet bij de beren in het hok stoppen: dat is niet goed voor het dierenwelzijn.
- Die dierenextremisten intimideren de werknemers, slopen de boel, besmetten de dieren. Die vragen niet netjes een vergunning aan om te demonstreren. Die doen aan eigenrichting. Sabotagegericht.
- Laten we elkaar opzoeken. Activisten zijn er alleen maar om dingen kapot te maken en te provoceren.
- Activisten en extremisten provoceren. Ik snap de emotie, maar we moeten deze figuren weg krijgen. Ofwel achter tralies, ofwel het land uit, ofwel zoveel boetes dat ze alleen nog een krantenwijk kunnen lopen. Geen heft in eigen hand nemen.

¹ Dit stuk is opgenomen als bijlage.

Interne klachtbehandeling

Tijdens de interne klachtbehandeling zijn twee klachten behandeld:

- 1) de minister heeft opgeroepen tot daden met een wederrechtelijk karakter met de suggestie dat deze onbestraft zouden blijven;
- 2) de minister heeft zich denigrerend uitgelaten over een bepaalde groep in de samenleving.

De eerste klacht is – in navolging van het advies van een klachtencommissie – ongegrond verklaard en de tweede klacht is gegrond verklaard. In het advies van de klachtencommissie is vermeld dat de commissie ervan uitgaat dat de minister het merendeel van de uitlatingen heeft gedaan zoals die zijn weergegeven via Twitter. Voor het overige gaat de klachtencommissie ervan uit dat de strekking van de tweets overeenkomt met de uitlatingen van de minister. De beslissing op de klacht is getekend door de secretaris-generaal namens de minister. In deze beslissing is vermeld: "Ik neem het advies van de klachtencommissie over en maak hun overwegingen tot de mijne".

Standpunt verzoekers

Verzoekers vinden de uitlatingen van de minister onbehoorlijk en ontoelaatbaar. Volgens verzoekers passen de uitlatingen niet bij het ambt van de minister van Justitie en Veiligheid. Verzoekers stellen dat de minister met zijn uitlating over de hogedrukspuit oproept tot het mishandelen van dierenrechtenactivisten. Volgens verzoekers is een hogedrukspuit, ingezet tegen mensen, een bijzonder gevaarlijk wapen dat ernstige wonden kan veroorzaken. Verder vinden verzoekers dat de minister hen met zijn uitlatingen heeft weggezet en hij zich heeft vereenzelvigd met de boeren door te spreken over 'ons' en 'wij' en 'dat volk'. Volgens verzoekers heeft de minister zich uiterst beledigend, laatdunkend en dreigend uitgelaten over dierenrechtenactivisten. Met zijn uitlatingen zet de minister aan tot haat tegen, discriminatie van en gewelddadig optreden tegen dierenrechtenactivisten, aldus verzoekers. Bovendien maakt de minister in zijn uitspraken geen onderscheid tussen dierenactivisten die strafbare feiten hebben gepleegd en dierenactivisten die binnen de grenzen van de wet actie voeren. De minister scheert alle dierenrechtenactivisten over een kam. Dat soort uitspraken mogen niet verwacht worden van de minister van Justitie en Veiligheid die alle Nederlanders zou moeten vertegenwoordigen en een de-escalerende rol zou moeten spelen. Verzoekers vinden dat de minister zich onafhankelijk en neutraal had moeten opstellen.

Volgens verzoekers zijn de uitspraken (zoals die zijn weergegeven in het verslag van de journalist) door niemand ontkend, ook door de minister niet. De journalist heeft aangegeven in te staan voor de juistheid van de tweets/het verslag.² Verzoekers geven aan dat wanneer de minister op zijn uitspraken was teruggekomen zij nooit een klacht hadden ingediend. Verzoekers stellen dat de minister de authenticiteit van alle uitspraken reeds heeft erkend door tijdens de interne klachtbehandeling het advies van de klachtadviescommissie over te nemen. In dit advies ging de klachtencommissie ervan uit dat de minister het merendeel van de uitlatingen had gedaan en dat de strekking van de tweets overeenkomt met de uitlatingen van de minister.

Verzoekers wijzen erop dat de minister tijdens het onderzoek van de ombudsman een standpunt inneemt dat diametraal tegenover zijn eerdere standpunt staat. Op een enkel woord na klopt er volgens de minister plotseling helemaal niets meer van het verslag van de journalist en twee jaar later heeft de minister opeens een actieve herinnering aan andere, uiteraard heel verstandige uitspraken die hij zou hebben gedaan. Verzoekers achten dit nieuwe standpunt van de minister volstrekt ongeloofwaardig.

² Zie bijvoorbeeld het artikel in de Volkskrant van 29 november 2019, opgenomen in de bijlage.

Standpunt minister

In reactie op het onderzoek van de ombudsman heeft de minister verwezen naar zijn brief aan de Kamer van 24 januari 2020.³ Verder heeft de minister gesteld dat hij met zijn uitlatingen een toelichting heeft willen geven op de factsheet 'dierenrechtenacties in de agrarische sector' en dat hij voorbeelden heeft willen geven van eventuele zelfverdediging en de verdediging van dieren. De minister vindt dat hij niet heeft aangezet tot ongeoorloofd geweld en dat hij niemand in gevaar heeft gebracht. De minister heeft geprobeerd begrip te tonen voor de moeilijke situatie van de getroffen varkensboeren. De minister stelt dat hij niet altijd duidelijk onderscheid heeft gemaakt tussen "dierenactivisten" en "dierenextremisten" en hij hiermee verschillen mogelijk heeft uitvergroot en niet kleiner heeft gemaakt. De minister betreurt dat en biedt daarvoor zijn verontschuldiging aan. Voor het overige acht de minister de klachten ongegrond.

Na deze reactie heeft de ombudsman nadere vragen aan de minister gesteld om meer duidelijkheid te krijgen over welke uitlatingen de minister nu wel en niet erkent te hebben gedaan. In reactie hierop heeft de minister – naar eigen zeggen vanuit zijn herinnering – per uitlating het volgende gesteld.

A. De uitlating: Gooi auto's niet meer om, zoals in Boxtel gebeurde, maar laad de auto's van activisten op een platte kar en neem ze mee. Dan heb je meteen de kentekens en mogen ze de auto zelf komen ophalen. Weten we ook precies wie het zijn.

De minister stelt een dergelijke uitspraak niet te hebben gedaan. Volgens de minister heeft hij gezegd: Niet zelf met die auto's dingen doen, haal er, als ze illegaal op je terrein staan, een deurwaarder bij en laat beslag leggen.

B. De uitlating: Met een hogedrukspuit mag je een activist wel verjagen. Activisten moet je niet bij de beren in het hok stoppen: dat is niet goed voor het dierenwelzijn.

De minister stelt een dergelijke uitspraak niet te hebben gedaan. Volgens de minister heeft hij gezegd: Als je in het nauw wordt gebracht door een grote groep activisten mag je jezelf verdedigen en daar zo nodig een hogedrukspuit bij gebruiken. De minister stelt dat hij niet heeft gesproken over het al dan niet in het hok stoppen van activisten.

C. De uitlating: Die dierenextremisten intimideren de werknemers, slopen de boel, besmetten de dieren. Die vragen niet netjes een vergunning aan om te demonstreren. Die doen aan eigenrichting. Sabotagegericht.

De minister stelt dat hij heeft afgekeurd dat de dierenactivisten bij een stalbezetting de werknemers intimideerden. Ook heeft hij gezegd dat hun actie het risico had om dierenbesmetting te veroorzaken en dat hij hun handelwijze laakbaar vond omdat ze dat zonder enige toestemming deden en ook geen gebruik maakten van het gewone demonstratierecht.

D. De uitlating: Laten we elkaar opzoeken. Activisten zijn er alleen maar om dingen kapot te maken en te provoceren.

De minister stelt dat hij niet heeft gezegd dat activisten er alleen maar zijn om dingen kapot te maken.

E. De uitlating: Activisten en extremisten provoceren. Ik snap de emotie, maar we moeten deze figuren weg krijgen. Ofwel achter tralies, of het land uit, ofwel zoveel boetes dat ze alleen nog een krantenwijk kunnen lopen. Geen heft in eigen hand nemen.

De minister stelt dat hij gezegd kan hebben dat activisten en extremisten provoceren, maar volgens de minister heeft hij daaraan toegevoegd: ik snap dan de emotie, maar we moeten niet aan eigenrichting doen. Dat laatste heeft de minister meermaals gezegd: geen heft in eigen hand nemen.

³ Deze brief is opgenomen als bijlage.

Reactie SG

Tijdens het onderzoek heeft de Nationale ombudsman van het ministerie een interne nota van 19 februari 2020 ontvangen. In die nota wordt onder andere aan de minister gevraagd of hij de beklagde uitlatingen daadwerkelijk in die vorm heeft gedaan.⁴ De Nationale ombudsman heeft aan de secretaris-generaal (hierna: SG) van het ministerie gevraagd of de minister schriftelijk heeft gereageerd op deze vraag. Voor zover er een schriftelijke reactie zou zijn, heeft de ombudsman om een kopie daarvan verzocht. Voor het geval de minister slechts mondeling heeft gereageerd, heeft de ombudsman verzocht om hem te laten weten hoe die mondelinge reactie luidde. In reactie hierop heeft de SG gesteld dat de minister niet schriftelijk heeft gereageerd op de vragen in de interne nota. Volgens de SG is de nota wel besproken met de minister. Tijdens dit overleg heeft de minister zijn weergave gegeven van wat er wel en niet is gezegd tijdens de Algemene Ledenvergadering.

Beoordeling

De ombudsman toetst de uitlatingen en de opstelling van de minister aan het vereiste van de-escalatie. Dit vereiste houdt in dat de overheid in haar contacten met de burger escalatie probeert te voorkomen of te beperken. Communicatievaardigheden en een oplossingsgerichte houding zijn hierbij essentieel.

Allereerst zal de ombudsman ingaan op de vraag welke uitlatingen de minister heeft gedaan. Verzoekers hebben, onder verwijzing naar het verslag van een journalist, gesteld welke uitlatingen de minister volgens hen zou hebben gedaan. In de Kamerbrieven⁵ is (grotendeels) in het midden gebleven welke uitlatingen de minister nu wel en niet erkende te hebben gedaan. De klachtencommissie is er in haar advies van uitgegaan dat de minister het merendeel van de uitlatingen had gedaan zoals die in het verslag van de journalist staan. De minister heeft tijdens de interne klachtbehandeling kennis genomen van dit advies voordat de beslissing op de klacht werd genomen. Niet is gebleken dat de minister destijds heeft aangegeven dat de klachtencommissie er ten onrechte van is uitgegaan dat hij het merendeel van de uitlatingen had gedaan. In de beslissing op de klacht – die is ondertekend namens de minister – wordt het advies van de klachtencommissie overgenomen. Dit geldt dus ook voor de feiten zoals de klachtencommissie die heeft vastgesteld. Gezien het voorgaande gaat de ombudsman ervan uit dat de minister het merendeel van de uitlatingen heeft gedaan zoals door verzoekers is gesteld.

Tijdens zijn onderzoek heeft de ombudsman expliciet en per uitlating aan de minister gevraagd of hij erkent die uitlating te hebben gedaan. Dit was niet eerder op die wijze aan de minister gevraagd. In reactie op de vragen van de ombudsman heeft de minister laten weten een deel van de gestelde uitlatingen te hebben gedaan en een deel niet. Deze gedeeltelijke ontkenning is te zwak om de eerdere feitenvaststelling (zoals die is gedaan tijdens de interne klachtbehandeling) te weerleggen.

De ombudsman is van oordeel dat de minister met zijn uitlatingen en opstelling tijdens de ALV op 25 november 2019 het vereiste van de-escalatie heeft geschonden. Met zijn uitlatingen heeft de minister vooral zijn afkeuring van het handelen van de dierenactivisten laten blijken. Hierbij heeft hij geen onderscheid gemaakt tussen verschillende dierenactivisten (namelijk de activisten die actie voeren zonder strafbare feiten te plegen en de activisten die wel strafbare feiten plegen tijdens hun acties). Bij een gespannen situatie en mogelijke escalatie tussen burgers mag van een minister worden verwacht dat hij zich terughoudend opstelt en probeert escalatie te voorkomen/beperken. Dit betekent dat de minister oog heeft voor de gespannen situatie en hij de situatie niet op scherp zet. Hierbij is van belang dat woorden zorgvuldig worden gekozen en een minister stilstaat bij het effect van zijn uitlatingen en opstelling. Door het gebrek aan nuance en het afkeuren van het gedrag van een van de partijen (de activisten), heeft de minister niet bijgedragen aan de-escalatie.

---

⁴ Zie ook de weergave van de vragen uit de nota onder de 'bevindingen over de gevolgde procedure'.

⁵ Zie hiervoor de bijlagen.

De onderzochte gedraging is niet behoorlijk.

De ombudsman wijst verder nog op het volgende. Tijdens het onderzoek heeft de ombudsman bij de SG navraag gedaan over de reactie van de minister op de vraag of hij de beklagde uitlatingen had gedaan. Deze vraag was in een interne nota aan de minister gesteld. Voor het geval de minister slechts mondeling had gereageerd op die vraag, heeft de ombudsman expliciet verzocht om hem te laten weten hoe die mondelinge reactie luidde. Het is teleurstellend dat de SG in reactie hierop slechts laat weten dat de nota met de minister is besproken en deze zijn weergave heeft gegeven van wat er wel en niet is gezegd tijdens de Algemene Ledenvergadering. Hiermee heeft de SG de vraag van de ombudsman niet beantwoord.

Bevindingen ten aanzien van de factsheet

Advies klachtencommissie

In het advies is vermeld dat de commissie in ogenschouw neemt dat de minister met de uitlatingen een toelichting heeft willen geven op de factsheet en hij voorbeelden heeft willen geven van eventuele zelfverdediging en de verdediging van dieren. Hierbij verwijst de commissie naar onderdelen van de factsheet.

Standpunt verzoekers

Verzoekers stellen dat de factsheet 'dierenrechtenacties in de agrarische sector' is betrokken bij de interne klachtbehandeling, maar dat zij de factsheet niet kenden. Volgens verzoekers hebben zij tijdens de interne klachtbehandeling ten onrechte niet de kans gehad om hierop te reageren. Verzoekers stellen dat de factsheet tot op de dag van vandaag niet met de Kamerbrieven is gepubliceerd. Ook is de factsheet niet aan het klachtendossier toegevoegd. Nu verzoekers tijdens het onderzoek van de ombudsman kennis hebben kunnen nemen van de inhoud van de factsheet, zijn zij geschokt over de inhoud. Volgens verzoekers worden dierenrechtenactivisten, zoals zij, wegzet als criminelen.

Standpunt minister

De minister stelt dat de factsheet was opgenomen als bijlage bij de Kamerbrieven van 23 en 24 januari 2020. Volgens de minister was de factsheet dan ook voor een ieder te raadplegen. Verder wijst de minister erop dat de factsheet aan de orde is geweest tijdens de hoorzitting van de klachtencommissie. De minister is van mening dat een nadere reactie van verzoekers op de factsheet niet vereist was voor een correcte behandeling van de klacht. De minister acht verzoekers klacht hierover dan ook ongegrond.

Standpunt klachtadviescommissie

In reactie op het onderzoek van de ombudsman en door hem gestelde vragen, liet de klachtadviescommissie het volgende weten. De klachtadviescommissie heeft bij de behandeling van de klacht hoofdstuk 9 van de Algemene wet bestuursrecht gevolgd. De commissie is ervan uitgegaan dat verzoekers bekend waren met de factsheet. Deze was immers als bijlage opgenomen bij de brieven van de minister aan de Kamer van 23 en 24 januari 2020. Nu de hoorzitting met verzoekers plaatsvond op 20 mei 2020 veronderstelde de klachtencommissie dat verzoekers bij hun voorbereiding de factsheet hadden betrokken. Die indruk werd bevestigd door het feit dat de factsheet tijdens de hoorzitting aan de orde is geweest zonder dat dit tot verdere vragen of opmerkingen van verzoekers leidde. Wanneer de factsheet op internet is geplaatst is niet bekend bij de klachtadviescommissie.

Beoordeling

De ombudsman beoordeelt deze klacht aan de hand van het vereiste van fair play. Dit vereiste houdt onder meer in dat de overheid de burger de mogelijkheid geeft om zijn procedurele kansen te benutten en daarbij zorgt voor een eerlijke gang van zaken.

Uit het advies van de klachtencommissie blijkt dat zij de factsheet heeft betrokken bij de beoordeling van de klacht. Uit het onderzoek van de ombudsman blijkt dat de klachtencommissie ervan is uitgegaan dat de factsheet bekend was bij verzoekers. Niet is gebleken dat de klachtencommissie is nagegaan of deze aanname juist was. De klachtencommissie stelt dat verzoekers tijdens de hoorzitting niet hebben aangegeven de factsheet niet te kennen. Hoewel het voor de hand had gelegen dat verzoekers dit tijdens de hoorzitting kenbaar hadden gemaakt – zeker nu zij bijstand kregen van een advocaat – acht de ombudsman het primair de verantwoordelijkheid van de klachtencommissie om ervoor te zorgen dat alle betrokkenen beschikken over de informatie die zij betreft bij haar advies over de klacht. Verzoekers stellen dat zij tijdens de interne klachtbehandeling niet bekend waren met de factsheet. Door de factsheet te betrekken bij haar beoordeling van de klacht zonder na te gaan of verzoekers hiermee bekend waren, heeft de klachtencommissie het vereiste van fair play geschonden.

De onderzochte gedraging is niet behoorlijk.

Bevindingen ten aanzien van de gevolgde procedure

De ombudsman heeft uit eigen beweging de gevolgde procedure tijdens de interne klachtbehandeling onderzocht. Hierbij zal de ombudsman met name ingaan op de wijze waarop de minister is betrokken tijdens de interne klachtbehandeling.

Interne stukken

Tijdens het onderzoek heeft de ombudsman interne stukken van het ministerie ontvangen. Hieruit blijkt dat de minister op 10 februari 2020 is geïnformeerd over de klacht van verzoekers. In een interne nota van 19 februari 2020 aan de minister staat: "Tijdens het bewuste Stafoverleg hebben wij u gemeld dat de klacht als 'kennelijk ongegrond' zal worden afgedaan. Na nadere bestudering van de klacht, en verder contact met de klager zijn wij echter tot de conclusie gekomen dat dit een kwetsbare lijn is. Klager heeft immers aangegeven de klacht uiteindelijk te willen voorleggen aan de Nationale ombudsman. Hierom adviseren wij een meer integrale behandeling van de klacht". Ten aanzien van de klachtbehandeling is in deze nota vermeld dat klager en beklagde in de gelegenheid worden gesteld te worden gehoord. Verder is vermeld dat de beklagde om een zienswijze op de klacht wordt verzocht en klager en beklagde worden uitgenodigd voor een hoorzitting indien hier behoefte aan is. In de nota worden de volgende vragen aan de minister voorgelegd:

1. Zijn de beklagde uitlatingen (zie bijlage 1) daadwerkelijk in deze vorm door u gedaan?
2. Bent u bereid met klagers in gesprek te gaan al dan niet tijdens een hoorzitting ex. art. 9:10, lid 1 Awb?
3. Kunnen uw antwoorden op Kamervragen van het lid Ouwehand (PvdD) (zie bijlage II) als uw zienswijze op de klacht worden beschouwd of wenst u een nadere zienswijze te geven?

Uit een interne nota van 8 juni 2020 blijkt dat het klaagschrift, het verslag van de hoorzitting, het advies van de klachtencommissie en de conceptbeslissing op de klacht aan de minister zijn voorgelegd. Ook blijkt uit deze nota dat de minister er de voorkeur aan gaf dat de SG de beslissing op de klacht ondertekende, omdat de klacht op de minister zelf ziet. In de nota is verder vermeld: "Het overnemen van het advies waarborgt de integriteit van de beslissing en vice versa het bestuursorgaan. Daarnaast verkleint dit de kans dat klagers zich uiteindelijk tot de Nationale ombudsman zullen richten".

Reactie ministerie

Het ministerie heeft diverse werkinstructies over de interne klachtbehandeling. Die zijn aan de ombudsman toegestuurd. Over het betrekken van een beklagde bij de interne klachtbehandeling heeft het ministerie gesteld dat hoofdstuk 9 van de Awb als uitgangspunt geldt. Indien nodig, bijvoorbeeld als een reeds door het bestuursorgaan gevraagde zienswijze nog vragen oproept, zal de klachtencommissie zelf contact zoeken met de beklagde om hem te vragen of hij zijn standpunt nog tegenover de klachtencommissie wil uiteenzetten. Er bestaan geen interne algemene voorschriften voor wanneer een beklagde door de klachtencommissie in de gelegenheid wordt gesteld om te worden gehoord. Doorgaans wordt de beklagde aansluitend bij het verzoek om een zienswijze gevraagd of hij zijn zienswijze wil toelichten in een hoorzitting. Als dat het geval is, zal de klachtencommissie beklagde uitnodigen voor de hoorzitting. Als de beklagde aangeeft geen toelichting te willen geven op zijn zienswijze in een hoorzitting zal de klachtencommissie, voor het standpunt van de beklagde, uitgaan van zijn zienswijze.

Standpunt klachtadviescommissie

Over het niet horen van de minister tijdens de interne klachtbehandeling, stelde de klachtadviescommissie het volgende. Op de vraag van de klachtcommissie of de minister gehoord wenste te worden, werd de commissie door de ambtelijk secretaris te kennen gegeven dat de minister niet gehoord wenste te worden. Hij achtte zijn standpunt afdoende verwoord in de brieven aan de Kamer van 23 en 24 januari 2020. De klachtencommissie heeft deze brieven bij de klachtbehandeling betrokken als zienswijze van de minister. De klachtencommissie is van mening dat de minister terecht niet is gehoord. Volgens de commissie is de minister conform artikel 9:10 Awb in de gelegenheid gesteld om te worden gehoord en wilde hij hiervan geen gebruik maken. Er is volgens de commissie dus conform de regels gehandeld.

Beoordeling

Ook de wijze waarop de minister is betrokken tijdens de interne klachtbehandeling, toetst de ombudsman aan het vereiste van fair play. Dit vereiste houdt onder meer in dat betrokkenen tijdens de klachtbehandeling de gelegenheid krijgen om hun standpunt en daarbij horende feiten naar voren te brengen. Vervolgens dient de overheid op zorgvuldige wijze de feiten vast te stellen op basis waarvan een oordeel wordt gegeven over de klacht.

Zoals de ombudsman in zijn rapport over professionele klachtbehandeling door de politie⁶ heeft overwogen, vereist professionele klachtbehandeling dat alle informatie wordt verzameld die nodig is om te weten of een klacht in behandeling kan worden genomen. Als dat zo is, dan moet informatie worden achterhaald om een klacht inhoudelijk te kunnen behandelen en beoordelen. "Waarheidsvinding" in het kader van klachtbehandeling houdt in dat goed onderzoek wordt gedaan om vast te stellen wat er is gebeurd. De Nationale ombudsman vindt het belangrijk dat een goed onderzoek naar de klacht plaatsvindt. Het onderzoek moet erop gericht zijn de feiten te achterhalen die relevant en nodig zijn om een standpunt in te nemen over de klacht.

In dit geval is de minister niet gehoord door de klachtencommissie en zijn de Kamerbrieven gebruikt als zijn zienswijze. Verzoekers hadden een klacht ingediend en daarbij verwezen naar concrete uitlatingen die de minister zou hebben gedaan. Tijdens de interne klachtbehandeling heeft de klachtencommissie ten onrechte niet zelf bij de minister nagevraagd welke uitlatingen hij precies erkende te hebben gedaan. Dit was wel nodig voor het vaststellen van de feiten en het vervolgens beoordelen van de klachten. De klachtencommissie heeft volstaan met het betrekken van de Kamerbrieven als zienswijze, terwijl uit die brieven niet zonder meer bleek welke uitlatingen de minister erkende te hebben gedaan. Hiermee heeft de klachtencommissie het vereiste van fair play geschonden.

⁶ Rapport 2021/002 te raadplegen via www.nationaleombudsman.nl

De onderzochte gedraging is niet behoorlijk.

Conclusie

De klacht over de onderzochte gedraging van de minister van Justitie en Veiligheid is gegrond wegens schending van het vereiste van de-escalatie.

De klacht over de onderzochte gedraging van de klachtencommissie is gegrond wegens schending van het vereiste van fair play.

De Nationale ombudsman,

Reinier van Zutphen

Bijlagen

Artikel Volkskrant 29 november 2019 Dierenactivisten op je erf? De hogedrukspuit erop, is het advies van Grapperhaus

In dit artikel is onder andere vermeld:

De uitspraken zijn met woede onthaald door negen dierenrechtenorganisaties, waaronder Animal Rights en Comité Dieren noodhulp. Zij verklaarden vrijdag aangifte te doen tegen Grapperhaus omdat het gebruik van de hogedrukspuit 'extreem gevaarlijk' zou zijn en de oproep om auto's mee te nemen zou neerkomen op diefstal. Ook de Partij voor de Dieren meldde zich aan het front met Kamervragen over Grapperhaus' 'ophitsing'. De minister zelf vindt de aangiftes 'de wereld op zijn kop'. Hij bevestigt de hogedrukspuit te hebben genoemd, 'als honderd mensen jou belagen en jij bent in je eentje', om activisten af te schrikken. Grapperhaus ontkent te hebben aangeraden om auto's mee te nemen. 'De term 'platte kar heb ik nog nooit in m'n leven gebruikt.'

Volgens de dienstdoend journalist van Pigbusiness heeft Grapperhaus echter 'alles gezegd wat in het verslag staat'. Een journalist van vakmedium Nieuwe Oogst onderschrijft de strekking van de citaten.

Brief aan de Kamer van 23 januari 2020⁷

Bij brief van 23 januari 2020 heeft de minister gereageerd op Kamervragen. In deze brief is onder andere het volgende vermeld:

Tijdens de ALV heb ik een toelichting gegeven op de factsheet 'dierenrechtenacties in de agrarische sector' (bijgevoegd) bedoeld voor (boeren)bedrijven en organisaties die te maken kunnen krijgen met dierenrechtenextremisme en strafbare uitingen van dierenrechtenactivisme. Daarbij zijn verschillende handelingsperspectieven aan de orde gekomen die ook in de factsheet zijn terug te vinden. Tref preventieve maatregelen. Vergrendel zo mogelijk stallen en andere gebouwen indien u daarmee kan voorkomen dat deze plaatsen illegaal betreden worden. Blijf rustig en bel direct de politie. Daarbij ben ik ook ingegaan op de mogelijkheid die het Wetboek van Strafvordering biedt om zelf iemand aan te houden als deze persoon op heterdaad wordt betrapt bij het plegen van een misdrijf. Ook heb ik stilgestaan bij situaties waarin iemand genoodzaakt is zichzelf of dieren te verdedigen tegen een directe aanval. Daarbij heb ik ook aangegeven dat de varkenshouders bij verdenkingen van strafbare feiten beelden kunnen maken voor de bewijsvoering, kentekens kunnen noteren en eventueel beslag kunnen laten leggen door een daartoe bevoegde deurwaarder op auto's van indringers op hun terrein. Telkenmale heb ik benadrukt dat op andere wijzen het recht in eigen hand nemen door het plegen van strafbare feiten ('eigenrichting') verboden is en kan leiden tot strafvervolgning.

De emoties liepen tijdens de bijeenkomst af en toe hoog op, omdat er heel persoonlijke verhalen uit de zaal kwamen over de ervaringen die men had met dierenrechtenactivisten en dierenrechtenextremisten. Dan spreken we dus over bezettingen, nachtelijke insluipingen en onverklaarbare branden, iets wat een enorme impact heeft op boerenfamilies en hun werknemers. De varkenshouderij zoekt daarbij terecht naar een eigen handelingsperspectief, 'wat kan ik doen?' Dit handelingsperspectief en bijbehorende begrenzingsen heb ik, als gezegd aan de hand van deze factsheet, besproken.

---

⁷ Aangangsel Handelingen II 2019/20, nr. 1458

Brief aan de Kamer van 24 januari 2020⁸

In deze brief is onder andere het volgende opgenomen:

Tijdens de ALV heb ik een toelichting gegeven op de factsheet «dierenrechtenacties in de agrarische sector» (bijgevoegd)¹ bedoeld voor (boeren)bedrijven en organisaties die te maken kunnen krijgen met dierenrechtenextremisme en strafbare uitingen van dierenrechtenactivisme. Daarbij zijn verschillende handelingsperspectieven aan de orde gekomen die ook in het factsheet zijn terug te vinden. Tref preventieve maatregelen. Vergrendel zo mogelijk stallen en andere gebouwen indien u daarmee kan worden voorkomen dat deze plaatsen illegaal betreden worden. Blijf rustig en bel direct de politie. Daarbij ben ik ook ingegaan op de mogelijkheden die het Wetboek van Strafvordering biedt om zelf iemand aan te houden als deze persoon op heterdaad wordt betrapt bij het plegen van een misdrijf. Ook heb ik stilgestaan bij situaties waarin iemand genoodzaakt is zichzelf of dieren te verdedigen tegen een directe aanval. Daarbij heb ik ook aangegeven dat de varkenshouders bij verdenkingen van strafbare feiten beelden kunnen maken voor de bewijsvoering, kentekens kunnen noteren en eventueel beslag kunnen laten leggen op auto's van indringers op hun terrein. Telkenmale heb ik benadrukt dat op andere wijzen het recht in eigen hand nemen door het plegen van strafbare feiten (eigenrichting) verboden is en kan leiden tot strafvervolgning.

Kamerbrief 3 juli 2020⁹

In de brief van 3 juli 2020 van de minister aan de Tweede Kamer is onder andere vermeld dat: Tijdens mijn toespraak na afloop van de Algemene Ledenvergadering van de POV liepen de emoties af en toe hoog op, omdat er meer persoonlijke verhalen uit de zaal kwamen over de ervaringen die men had met dierenrechtenactivisten en dierenrechtenextremisten. Hierbij werden voorbeelden gegeven van bezettingen, nachtelijke insluipingen en onverklaarbare branden, die een enorme impact hebben gehad op de betrokken boerenfamilies en hun werknemers. De varkenshouderij zocht naar een eigen handelingsperspectief, 'wat kan ik doen?'. Dit handelingsperspectief en bijbehorende begrenzings heb ik aan de hand van de factsheet verder met hen verkend. Daarbij zijn verschillende handelingsperspectieven aan de orde gekomen die ook in de factsheet zijn terug te vinden.

Ook heb ik in mijn toespraak stilgestaan bij situaties waarin iemand genoodzaakt is zichzelf of hun dieren te verdedigen tegen een directe aanval. Ik hecht eraan hier te benadrukken dat ik met mijn woorden heb bedoeld dat dierenrechtenextremisten die hun overtuigingen vertalen in het plegen van strafbare feiten, zoals het bedreigen van boeren en het aanrichten van vernielingen, een duidelijke grens overschrijden.

Factsheet 'dierenrechtenacties in de agrarische sector'

---

⁸ Tweede Kamer, vergaderjaar 2019–2020, 29 754, nr. 538

⁹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2019–2020, 29 754, nr. 555

Ministerie van Justitie en Veiligheid

Factsheet dierenrechtenacties in de agrarische sector

Deze factsheet is bedoeld voor (boeren)bedrijven en organisaties die te maken kunnen krijgen met dierenrechten-extremisme en strafbare uitingen van dierenrechtenactivisme. Dit naar aanleiding van de bezetting van een varkenshouderij in Boxtel in mei 2019. Dit document biedt handvatten voor het voorkomen van incidenten en wat te doen bij verdachte situaties en slachtofferschap. Bovendien geeft het inzicht in wat politie en justitie doen en voor u kunnen betekenen.

1. Wat kunt u doen aan preventie van incidenten?

- Neem preventiemaatregelen, zoals:
  - Hang zichtbare camera's op en zorg voor voldoende verlichting, gecertificeerde sloten en vergrendeling. Gespecialiseerde partijen kunnen u ondersteunen bij de beveiliging van uw bedrijf.
  - Zorg voor een goede erfafscheiding waardoor (ongewenste) bezoekers niet zomaar uw terrein op kunnen.
  - U kunt overwegen om als extra drempel bij elke toegang van uw bedrijf 'Verboden toegang'-bordjes te plaatsen. Bovendien kan er op dergelijke bordjes worden opgenomen dat het betreden van het terrein een gevaar oplevert voor het dierenwelzijn en de volksgezondheid.
- Neem contact op met de politie, uw gemeente en uw brancheorganisatie indien u signalen ontvangt dat er (onjuiste) informatie over uw bedrijf verspreid wordt met betrekking tot dierenrechten en/of dierenwelzijn. Verstrek eventueel bewijsmateriaal ook meteen aan de politie. Dit zodat er stappen ondernomen kunnen worden, ook ter voorkoming van escalatie. Indien u twijfelt of informatie nuttig kan zijn voor de politie, kunt u advies inwinnen bij LTO. Via hen kan eveneens informatie gedeeld worden met de politie.
- Signalen over bijvoorbeeld op handen zijnde acties die u op sociale media aantreft, kunt u melden bij LTO. Ook andere informatie die wel relevant is voor de politie, maar niet acuut is, kunt u melden bij LTO. LTO heeft een directe lijn gekregen met de politie en kan daar meldingen maken, zo nodig gebundeld.

2. Wat kunt u doen bij verdachte situaties?

- Blijf rustig en beveel mensen die zich zonder toestemming op uw terrein begeven om uw terrein te verlaten.
- Maak aantekeningen, foto's en video's van verdachte situaties op en rond uw terrein en deel deze zo nodig met de politie. Let hierbij bijzonder op wat de situatie verdacht maakt, kenmerken van voertuigen en kenmerken en kleding van verdachte personen.

- Bel bij spoedsituaties 112 en in de overige gevallen 0900-8844. Denk ook aan uw wijkagent. Informatie hierover en de gegevens van uw wijkagent vindt u op <https://www.politie.nl/themas/wijkagent.html>.

3. Wat kunt en mag u doen als u iemand op heterdaad betrapt bij het plegen van een misdrijf op uw erf?

- Blijf rustig en bel direct de politie.
- Vergrendel zo mogelijk stallen en andere gebouwen indien u daarmee nog kunt voorkomen dat deze plaatsen illegaal betreden worden.
- Op grond van artikel 53 lid 1 Wetboek van Strafvordering bent u bevoegd zelf iemand aan te houden, als u deze persoon op heterdaad betrapt bij het plegen van een misdrijf. Dit slechts in afwachting van de politie. Ga hier alleen toe over indien dit in de gegeven situatie op een verantwoorde wijze kan. Neem als uitgangspunt dat het gebruiken van geweld ten behoeve van de aanhouding niet is toegestaan.
- Indien u genoodzaakt bent uzelf of bijvoorbeeld uw dieren te verdedigen tegen een directe aanval en u daarbij een strafbaar feit begaat, kan dit na beoordeling achteraf tot strafuitsluiting leiden. Er is dan sprake van 'noodweer'.¹ Let wel, dit is aan zeer strenge eisen onderworpen. Zo moet de verdediging noodzakelijk en proportioneel zijn geweest en moet het misgebruik van verdedigingsmiddelen zijn gekozen. Het Openbaar Ministerie en eventueel de rechter toest per geval of er sprake is geweest van handelen binnen de wettelijke kaders. Bel daarom indien mogelijk altijd gelijk de politie en blijf zelf rustig.
- Op andere wijzen het recht in eigen hand nemen door het plegen van strafbare feiten ('eigenrichting') is verboden en kan leiden tot strafvervolgning.

4. Wat te doen als u slachtoffer bent geworden?

- Doe altijd aangifte. Dit geldt voor alle vormen van criminaliteit waar u mee te maken krijgt. Denk aan bedreiging, vernieling, inbraak, et cetera. Allereerst biedt dit de politie en het Openbaar Ministerie een aanknopingspunt voor (verder) onderzoek. Daarnaast geeft registratie van incidenten de overheid inzicht in de aard en omvang van de problematiek. Tevens kunt u dan in contact worden gebracht met Slachtofferhulp Nederland.

1. Dit is omschreven in artikel 41 Wetboek van Strafrecht. In juridische taal moet er sprake zijn van een 'ogenblikkelijke wederrechtelijke aanranding'.

- Probeer bij uw aangifte zoveel mogelijk bewijs aan te leveren. Noteer contactgegevens van eventuele getuigen, zodat de politie die kunnen spreken en een getuigenverklaring kunnen opnemen.
  - Strafbare feiten kunnen leiden tot schade. Het verhalen van schade valt onder het civiele recht. Indien het tot een strafzaak komt, kunt u zich in geval van slachtofferschap wel voegen als benadeelde partij. U kunt dan een schadeclaim indienen ter behandeling in de strafzaak. Slachtofferhulp Nederland kan u daarbij adviseren en ondersteunen. Als de strafrechter zich niet in staat acht een schadeclaim te behandelen, bijvoorbeeld vanwege de complexiteit ervan, wordt u doorverwezen naar de civiele rechter. In dat geval kan een advocaat u adviseren en ondersteunen.
5. **Wat is verder belangrijk om te doen als er iemand in één van uw stallen is geweest, of zodra u aanwijzingen hebt dat er iemand in uw stal is geweest zonder dat u daarvan op de hoogte was?**
- Bespreek het incident altijd met uw bedrijfssetgen dierenarts. Het is van belang dat u gezamenlijk een inschatting maakt van de bedoelingen, looproutes en handelingen van de inbreker en de daaraan gerelateerde risico's voor uw dieren.
  - Uw bedrijfssetgen dierenarts heeft de mogelijkheid om advies in te winnen en te overleggen met het Landelijk meldpunt dierziekten van de NVWA (045-546 31 88).
6. **Wat gaat er gebeuren als uw dierenarts met het Landelijk meldpunt dierziekten NVWA belt?**
- Per situatie zal uw bedrijfssetgen dierenarts in overleg met de NVWA de ernst van de situatie bespreken en bepalen of verdere maatregelen noodzakelijk zijn.
  - Pas op het moment dat er een serieuze verdenking van een aangifteplichtige dierziekte is, zal er een specialistenteam van de NVWA komen om de situatie en uw dieren te beoordelen. Eventueel kan er besloten worden om monsters te nemen. Dit gebeurt alleen bij zeer serieuze verdenkingen, waarbij er concrete signalen zijn van een mogelijke besmetting met een aangifteplichtige dierziekte. In zo'n geval kan uw bedrijf dan ook geblokkeerd worden.
  - Voor de meeste ziekten is de uitslag van het laboratoriumonderzoek binnen één werkdag bekend. Als uit het onderzoek blijkt dat er geen sprake van een besmettelijke dierziekte is, hoeft uw bedrijf niet langer geblokkeerd te zijn.
7. **Wie gaat waarover rondom incidenten en wat kan ik van de betrokken overheidspartijen verwachten?**
- De gemeente draagt als (lokale) overheid in het algemeen zorg voor de veiligheid en het welzijn van haar burgers. Zij staat in contact met de politie en het Openbaar Ministerie. De burgemeester en regionale vertegenwoordigers van het Openbaar Ministerie en de politie vormen gezamenlijk de zogenoemde lokale driehoek.
  - De politie heeft de wettelijke taak de rechtsorde te handhaven en bij acute nood hulp te verlenen aan hen die dit behoeven. De handhaving van de openbare orde en de hulpverleningszaak voert de politie uit onder het gezag van de burgemeester. Onder gezag van het Openbaar Ministerie voert de politie opsporingsonderzoeken naar aanleiding van strafbare feiten uit, zodat het Openbaar Ministerie verdachten kan vervolgen.
  - Bij (protest)acties zullen de burgemeester, het Openbaar Ministerie en de politie op basis van de omstandigheden een keuze maken in de wijze van optreden, bijvoorbeeld de-escalatie of juist stevig ingrijpen. Een keuze voor de-escalatie heeft geen (verzachtende) gevolgen voor het onderzoek naar strafbare feiten.
  - Naar aanleiding van de gebeurtenissen in Boxtel heeft de politie voor de omgang met dergelijke acties een handlingskader opgesteld. Hiertin staan operationele adviezen van en voor de politie, die ook op lokaal niveau besproken kunnen worden met de burgemeester en het Openbaar Ministerie.